

„את שונאת אותנו!”

המשפט המעניין ביותר של תשי"ט היה המשפט שלא התקיים. הוא היה עסוף שתיקה שצקה לשמיים. היה זה משפטו של אהרון כהן, איש קיבוץ שער-העמקים, שנאסר בראשית השנה בתרועות-חצוצרה, הוכתר כמנהיג רשת-ריגול בינלאומית וכסכנה לאומית מס' 1. אחרי שראש מנגונון-החושך בכבודו ובעצמו ניצח על מלאכת התקירה והפרסומת, היה נדמה כי ישראל תזכה למשפט סנסציוני חסר-תקדים. פרטים נוראים על פעילותו של כהן, על פגישותיו בחשכת-לילה עם גאוני ריגול זרים, פורסמו בהרחבה. אולם כאשר החל העולם הזה, ולאחר מכן חברי-המפלגה של כהן, לגתח את העובדות שפורסמו — השתתק מנגונון-החושך חיש מהר.

השופט החיפאי בנימין זוהר שיחרר את כהן ממעצרו, מעשה שצילצל כסטירת לחי למנגונון-החושך. מאז עברו עשרה חדשים עד סוף תשי"ט, ואיש לא טרח להביא את האויב הלאומי מס' 1 למשפט. היה זה צעד של זילזול ממלכתי ברשות המשפטית — ובשכל הישר של הציבור.

איש-המשפט של תשי"ט, השופט בנימין זוהר, חזר השנה לחדשות כאשר פירסם יחד עם שני חבריו השופטים הצבאיים, את פסק-דין של נאשמי טבח כפר-קאסם. כמו פסק-דין הקודמים, עורר גם זה סערה פוליטית. שורה של נאשמים, שהופחתו אחרי-כן על-ידי הרמטכ"ל.

הביקורת המוצדקת האמיתית כלפי הלוי היתה שלא חשף במידה מספקת את הרקע הפוליטי והחינוכי של הפשע המתועב, החמיץ בואת את ההזדמנות ליצור פסק-דין שהיה סימן-דרך בגיבוש מוסר-מלחמה עברי. מחדל זה גרם לכך שרבים ראו בנאשמים שעוברים לעזאזל לפשע שהחל עוד בקורס הטירונוט, ושהאשם העיקרי בפשע זה הוא פגם חינוכי לאומי.

אומילבו הרגיל של הלוי נתגלה באותו קטע של פסק-הדין בו האשים את מפקד הנאשמים, אלוף-משנה יששכר שדמי. בואת גרם למשפט שני. אולם הפעם שפטו שופטים אחרים, היתה האחרת שונה. גדולי צה"ל העידו לטובתו. שדמי זוכה ללא מאמץ, לשמחת האנשים שהיו מעליו בשרשרת-הפיקוד ובשרשרת-האחריות בליל כפר-קאסם.

גם משפט גדול אחר הגיע לסיומו הנוח לשלטון, הסיף חוליה נוספת לשרשרת הכשלונות הסופיים במשפטים פוליטיים של שמואל תמיר. אחרי שבשנת תשי"ח הצדיק בית-המשפט העליון ברוב קולות את הדין קסטנר, זיכה בית-המשפט העליון השנה את קצין-המטרה יוסף זינגר, סיים בזאת את שרשרת משפטי-שיינברג בנצחון השלטון. המשפט הפוליטי הגדול השלישי, משפט עמוס בן-גוריון, בו ניצח השלטון עוד בשלב המחזי, הגיע לערעור בפני בית-המשפט העליון, אך פסק-הדין לא ניתן בתשי"ט.

המאבק על אי-חלות המשפט לא הוכרע השנה. הוא הגיע לשיא במשפטו של דויד כין הרוש, בו התבלטה שופטת-השלום החיפאית הראשית מרים שטרקמן וז'ורלינסקי, כאשר סירבה לפסול את עצמה מלדון בתיק זה. קרא אליה הנאשם: „אני לא רוצה להישפט בפניך! שוש פעמים אמרת בבית-המשפט שאת תדפקי כל אדם שיבוא לפניך מואדיסאלוב! הביטו עליה, הביטו עליה, השנאה נוספת מאפיה! אני לא רוצה להישפט לפניך, את שונאת אותנו!”

בן-הרוש נידון לשנתיים מאסר. בית-המשפט לא התחשב ברקע המאורעות: הפרובוקציה המתוכננת של מפא"י, הידיעה הכללית כי המשטרה קיבלה הוראות להשתמש בשעת-הצורך בנשק חם נגד המאורקאים, העובדה שהמשטרה התנפלה בגסות על הנאשם שהקשיבו ליד אסיפת-מפא"י לרמקולים, אותם הציבה מפא"י בחוב. המסקנה הכוללת — כי המיבצע כולו תוכנן מראש כדי לשבור בכוח את המאורקאים ולחלל את בן-הרוש — אם לא פיסית, הרי לפחות ציבורית.

אולם בשעה שנתנה את פסק-דינה החמור, גרמה אשת-המשפט של השנה לתוצאה הפוכה מזו שהתכונה אליה, מן הסתם: אהדת חלק גדול מן הציבור ניתנה לבן-הרוש, ואלפים רבים בארץ התכוננו להצביע בעדו ביום הבחירות כדי להוציאו מן הכלא. בשנת תשי"ט לא נסתיים המאבק על זמרות ואי-חלותו של בית-המשפט הישראלי. מאבק זה אינו חד-פעמי, ויש לעמוד בו בכל שנה מחדש.

קרובי נאשמי כפר-קאסם אחרי מותן פסק-הדין

מח'אות=כך לצעירים

התופעה המעודדת ביותר בתיאטרון הישראלי של תשי"ט היתה פלישת הכוחות הצעירים המבטיחים, שהגיעו כמעט לכל הבמות, וזו למח'אות-הכפיים של המבקרים והכניסו לתיאטרון משברות רענן שהפריך את ההנחה הפסימית כי אין דור-המשך אחרי התיקי הבימה.

היה זה יכול עשיר, שהציל לא פעם מחזות כושלים, בלט גם בתיאטרונים מפוקקים. במחזה כושל של תיאטרון כושל — תרגיל לחמש אצבעות של אהל, התבלט צעיר בשם אירן בלוייב, כבש מיד את הביקורת. בתיאטרון סמבטיון הצליח אריק איינז שטיין הצעיר לכבוש את הלכבות. בדרו רחמי המחודש בלט יעקוב (משה וונטי לטור) בדרו בהצגת שני קוני למל. נקרא כפי רבים בשם „צירלי צ'פלין ישראלי”. עוד יותר בלט בתיאטרון הקאמרי עודד תאומי, בתפקיד הצעיר המעונה של חלאך האבן. לא היה זה הישג קל, כי במחזה זה עלתה לגדולה חדשה גם אחת השחקניות החתיקות-יחסית והאהודות של התיאטרון הישראלי, בתיה רנצט, שהצליחה להנחיל חחה לצופיה בתפקיד האם הרודנית, הש תלטנית, שאינה אלא אשה אומללה המ חפשת בטחון ואהבה.

הסמל החי של פלישת הצעירים היתה צעירה יפת-עניינם, שחזרה מארצות-הברית, שם גילמה זמנית את אנה פראנק על קרשי ברודוויי. דינה דורון זכתה להצלחה מידית בתיאטרון הישראלי, כאשר הופיעה בהערב איספרוביזציה של התיאטרון הקאמרי, ומאוחר יותר בהעצים מתיים זקופים של הבימה. כאשר זכתה, בסוף השנה, בתפקיד הראשי בסרט קולומטר 95, שופק בארץ על ידי כריסטיאן זאק הצרפתי, נתקבל הדבר בשמחה על-ידי מעריציה הרבים.

דורון הפכה לאשת-התיאטרון של השנה גם בזכות היותה אופיינית לתופעה אחרת: התרופפותה ההדרגתית של המסגרת הנוקשה של התיאטרון הישראלי, הנחנק בכבלי ההתבודדות הקואופרטיבית. אחרי שהתיאטרונים החלו מדפכים זה את מודעות זה בתוכניותיהם, החלה גם תופעה של השאלת שחקנים. נתן כהן ושואל על-ידי הקאמרי כדי לשחק את קובלסקי (או את מארלון בראנו) בהשמלית ושמה תסוקה של הבימה. שחקנית חופשית כמו דורון, שאינה קשורה לשום תיאטרון, שוב לא היתה השנה ייצאת-דופן.

בצורה אחרת הומחשה תופעה זו על-ידי יוסף מילוא, מייסד הקאמרי לשעבר, שהורחק בשנה שעברה מתיאטרוננו על-ידי התקוממות חבריו, חזר השנה מחוץ-לארץ כדי לכיים בהבימה את ביקור הגברת הזקנה. ובצורה אחרת נוד מאיר מהרגלית, איש אהל שעבר

אלוהים במכנסים

הספרות של תשי"ח עמדה בסימן יצירה בולטת אחת, שהיתה שנויה במחלוקת, אך שנתנה לשנה את איש-הספרות הבלתי-מעורער שלה: יהוה (ר.ס. יזהר) סמילנסקי, בעל ימי ציקלג, שזכה השנה לפרס ישראל כתוצאה מלחץ ציבורי. לשנת תשי"ט לא היתה יצירה כזאת. שום ספר גדול לא ראה בה את אור העולם, לא הטביע את חותמו עליה. תואר איש-הספרות ביותר, אלא בחלקו של הסופר שגרם לרעש הרב ביותר (מלבד יעל דיין): יהושע בר-יוסף.

כאשר פירסם את סיפור הארבעה בהארץ, כתב דבר על האיש הגר בשיכון-הסופרים של אבא חושי: „סיפור-זימה מפוקפק, נבוב במיסטיקה שלו, מופרך מעיקרו, שלא נועד אלא לגרום צער ועלבון לאלפים בישראל שהקריבו את יקיריהם.” נקודת-התורפה: אי אפשר היה שלא לזהות את הגיבורה ה שילית של הסיפור עם אשת-המופת רבקה גובר, ששיכלה את שני בניה במלחמה. אך שככה סערה זו, נגרמה סערה שניה על-ידי סיפור שפירסם בר-יוסף בהמשכים בעלון חיפה העובדת, שכלל את הפסוק: „פעם היה אלוהים בשמיים. עכשיו הוא בתוך המכנסים.” הפסת הסיפור, הבן החוזר, הופסקה באמצע, בתוקף צו מגבוה. בסוף השנה פירסם בר-יוסף את סיפוריו

בספר שנשא את השם בדרך לסע אדום, בהוצאה עצמית. הרמה היתה בינונית, אך במלחמתו נגד הצנזורים זכה בר-יוסף לאהדה מסוימת מצד התומכים בחופש הספרות. בנו של בר-יוסף, יוסף בר, הלך בדרך אביו ברומן חייו וזמנותו של יוחנן ארגמן, הכתוב אף הוא בסגנון גיימס גיינס, אבי „זרם התודעה”. צעיר נוסף שניסה את כוחו בזרם התודעה, אורי אורלב, הראה הבטחה מסוימת. משה שמיר, שנתקל אף הוא בבעית-צנזורה קטנה במסגרת ספרות הפועלים, לא הלהיב איש ברומאן כי עירום עתה, רומאן חברתי דור-פרצופי, שאינו מעז להסיק את המסקנות ההגיוניות ממשבר-האידיאלים של תנועת-הנוער, אלא מייבב בהציקול, כבתולה שאבדה את אשר קיחתה לשמור.

שני תומריסטים הוציאו השנה את ספריהם: אפרים קישון קיבץ בספר את מחזותיו ההיתוליים, ואילו הביהקהל דן בן-אמון, שפרש ממעריב בגלל נסיונו העקשני להשמיע את יעל דיין מעל עמודי העתון שהוציא את ספרה, פירסם את קובץ מדוריו בספר מה נשמע?

בשירה בלטה לאה גולדברג, אשר למאסף שיריה הופיעו מספר שירים בנות-הסתם של היא עדיין האשה היחידה בישראל היוערת לכתוב שירה, בניגוד למבול בנות-הסתם של עורכי המוספים הספרותיים למיניהם, המפרסמים זרם בלתי-פוסק של גראפומניה נשית. אחד מתלמידיה, ברוח שירתו אם כי לא בסגנונה, הוא דן פניס, שפירסם אף הוא